

Так, разгляд толькі некаторых моўных сродкаў у песенных радках У. Карызны дазваляе сцвярджаць аб вялікім таленце паэта, індывідуальным стылі, што так прыцягвае да сябе кампазітараў. Фанетычныя, лексічныя, граматычныя сродкі скіраваны абудзіць душы слухачоў, выклікаць эмоцыі, тым самым сфарміраваць зацікаўленае ўспрыманне песні.

Невыпадкова аўтар неаднойчы заяўляў, што *“песня родная – маё каханне”*. Як некалі юны Максім Багдановіч, ён абагаўляе жанчыну. Жанчыну ва ўсіх яе іпастасях. Жаночая ласка, увасобленая ў нясмелай дзявочай, гарачай каханкі, спагаднай матчынай – гэта непераўздыменная казка жыцця (*“Жаночая ласка”*, с. 246). Беларусачка, як і сама наша краіна, выключна прыгожая, лагодная. А маці заўсёды існуе для сыночка, няхай на тым месцы, дзе некалі была калыска, засталася толькі маміна вішня і *святла праталіна* (*“Маміна вішня”*, с. 297).

У заключэнні скажам: хай жа доўжыцца да скону веку *хвіліна святла і слодыч той ма-ры*, якую мы сустрэлі на старонках Уладзіміра Карызны. Агульнай песняй гучаць усе творы паэта – і пра боль вайны, і трывогі далёкага В’етнама, але гэта строфы з адзінай Песні, якая імкнецца выратаваць Зямлю. Час ідзе, з’яўляюцца новыя войны, трывогі, і чалавек зноў і зноў працягвае верыць, чакаць, спадзявацца... І зноў звяртаецца да Песні, што нясе глыток збавення ў распачныя хвіліны чалавечага жыцця.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Бароўская, І. А. Канцэптасфера паэзіі Уладзіміра Карызны. / І. А. Бароўская // Тэкст : лінгвістычны і культуралагічны аспекты : зборнік навуковых артыкулаў. – Гомель : Установа адукацыі “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны”, 2023. – С. 11–17.

2 Карызна, У. І. Доля Русь наша Белая: вершы, паэмы, песні / Уладзімір Карызна. – Мінск : Маст. літ., 2007. – 334 с. (Беларуская паэзія ХХ стагоддзя).

3 Федарцова, Т. М. Функцыі і сімволіка колеру ў паэтычным тэксце / Т. М. Федарцова. – Труды БГТУ, серія 4, № 2, 2018. – С. 100–105 .

In the article on a wide factual material the analysis of Vladimir Korizny's individual style is given through such linguistic means of pictorial expressiveness as repetitions, synesthesia, metaphor and others, the color aesthetics of the author in the artistic line is analyzed. The idea of the strong talent of the poet, whose song should save the world, is asserted.

УДК 811.161.3’373.232.1(476.2-37Светлагорск)

У. А. БОБРЫК

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя П. А. Сухого”)

А. М. ЧАРНЫШОВА

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

НЕКАТОРЫЯ СЕМАНТЫЧНЫЯ ГРУПЫ ПРОЗВІШЧАЎ АДАПЕЛЯТЫЎНАГА ПАХОДЖАННЯ СВЕТЛАГОРСКАГА РАЁНА

У артыкуле аналізуюцца семантычныя групы прозвішчаў адапелятыўнага паходжання жыхароў Светлагорскага раёна. Вылучаны дзевяць лексіка-семантычных груп, што сталі асновай для ўтварэння прозвішчаў. У выніку аўтары даследавання прыйшлі да высновы, што найбольш ужывальнымі з’яўляюцца прозвішчы, суадносныя з назвамі прылад працы, прадметамі дамашняга ўжытку, батанічнымі тэрмінамі, прадуктамі харчавання, асоб па адносінах сваяцтва ці становішча ў сям’і. Менш пашыраны прозвішчы, суадносныя з абстрактнымі паняццямі, геаграфічнымі назвамі, з’явамі прыроды.

Разнастайнасць беларускіх прозвішчаў абумоўлена вялікай колькасцю разнародных элементаў, выкарыстаных у якасці іх асноў. Да іх належаць як спрадвечныя, так і запазычаныя словы. Сотнямі нябачных сувязей звязаны прозвішчы з жыццём грамадства, з яго культурай, якая складаецца з сукупнасці матэрыяльных і духоўных дасягненняў. Мова, літаратура, мастацтва, рэлігія, філасофія адносяцца да духоўнай культуры. Сам слоўнікавы склад мовы жыва рэагуе на прагрэс, адпаведна ўсё новае знаходзіць адлюстраванне ў ім. Таму ўтворанае ў тую ці іншую эпоху прозвішча суадносіцца з яе культурнымі і гістарычнымі традыцыямі, нясе інфармацыю і выступае непаўторным помнікам свайго часу. Багацце і стракатасць асноў прозвішчаў нагадваюць энцыклапедыю мовы, штодзённага жыцця, умоў існавання, спосабаў і формаў задавальнення матэрыяльных і духоўных патрэб людзей.

Аналіз семантыкі і структуры прозвішчаў – цікавая, каштоўная і цяжкая справа, што прызнаецца многімі антрапанімістамі. Ён, на думку А. Суперанскай, “дае значную інфармацыю, якая ўяўляе цікавасць для гісторыкаў, этнографістаў, сацыёлагаў, а таксама лінгвістаў. Пры параўнанні лексічных палёў, па якіх размяркоўваюцца асновы прозвішчаў у розных мовах, можна зрабіць вывады пра агульнасць або, наадварот, рознасць нацыянальных культур асобных народаў” [1, с. 81].

Прозвішчаў адапелятыўнага паходжання ў беларускай мове даволі многа. Гэта група складае прыкладна каля паловы ўсіх прозвішчаў. Вядомы антрапаніміст М. В. Бірыла адзначае, што “з пункту погляду гісторыі мовы адапелятыўная антрапанімія з’яўляецца захавальнікам, кансервантам лексікі папярэдніх эпох, дае матэрыял для больш глыбокага вывучэння гістарычнага слоўніка, моўных узаемасувязей” [2, с. 4]. Згодна з гэтым у якасці асноў для ўтварэння прозвішчаў магла выкарыстоўвацца лексіка, якая адлюстроўвае самыя разнастайныя галіны жыццядзейнасці народа і акаляючай яго рэчаіснасці – быт, заняткі, становішча ў сям’і і грамадстве, фізічныя, разумовыя і маральныя якасці, пачуцці, сацыяльны ўклад, жыццельны і раслінны свет і пад. У гэтым сэнсе антрапанімія, утвораная ад апелятыўнай лексікі, з’яўляецца кладоўкай гісторыка-культурнай спадчыны, дае каштоўны матэрыял для вывучэння агульнай гісторыі народа. Пры ўтварэнні прозвішчаў Светлагорскага раёна выкарыстоўвалася лексіка наступных семантычных груп:

Прозвішчы, што паходзяць ад назваў прылад працы і прадметаў дамашняга ўжытку. Амаль што кожная прылада працы можа выкарыстоўвацца як прозвішча. Ёсць прозвішчы, якія ўтварыліся ад тэрмінаў, якія зараз не выкарыстоўваюцца, ці ёсць толькі ў дыялектах. *Безжык* < укр. *беган* ‘клявец, кірка для часання каменя’ [2, с. 48]; *Бойка* < ‘прылада для збірання масла з вяршкоў малака, са смятаны’ [3, с. 393]; *Бондзікаў* < бонда ‘бочка, кадзь’, рус. ‘званок на шыі жывёліны’ [2, с. 58]; *Борць* < уст. ‘вулей’ [3, с. 396]; *Бочка*; *Брус*, *Брусікаў*; *Буглак* < тат. *бугала* ‘сіло’ [2, с. 63]; *Булыга* < рус. ‘дубіна, сукаватая палка’, ‘валун, круглы камень’ [2, с. 67]; *Бярдовіч* < рэг. ‘бёрда’ [2, с. 52]; *Гвоздзеў*, *Гвоздз*; *Грабёнкін* < рэг. ‘рашчоска’, ‘грэбень, якім чэшуць лён’ [2, с. 115]; *Гуз* < рэг. ‘вузел’, ‘завязаная верхняя частка мяшка’, ‘гузыр, тупы канец снапа’ [2, с. 120]; *Доўбня* < ‘вялікая палка з патаўшчэннем на канцы’ [4, с. 191]; *Драчук* < рэг. ‘плотніцкі інструмент для абазначэння лініі паза’ [2, с. 136]; *Друзік* < ‘шчэбень’, рэг. ‘бой, бітая цэгла’ [2, с. 137]; *Друк* < разм. ‘дубіна’, укр. *дрюк* ‘тоўстая палка, дубіна’ [2, с. 137]; *Дубень* < ‘дубовая кара для афарбоўкі і дублення’ [2, с. 138]; *Жыгалаў* < рэг. ‘металічны прут, якім кавалі выпальваюць дзіркі ў дрэве’, ‘нагайка’, рус. *жигала*, *жигало* ‘металічны прут’, укр. *жигало* ‘металічны прут’ [2, с. 149]; *Кадоўба* < рэг. *кадоўб* ‘выдаўбленае дрэва, устаўленае ў зямлю для сцёку вады, асабліва крынічнай’, *кадуўба* ‘пасудзіна, выдаўбленая з камля дрэва’, *кадолб*, *кадолбь* ‘кадушка, выдаўбленая з дрэва’, укр. *кадівб* ‘вялікая кадушка для захавання збожжа, мукі ці капусты’, ‘чан’ [2, с. 167]; *Какоўка* < рус. ‘булдавешка, галоўка’, ‘палка-крывуля, кульба, кульбака’ [2, с. 170]; *Каладзеў* < рус. *колодей* ‘поварскі нож’, укр. *колодій* ‘вялікі нож’ [2, с. 170]; *Калеснік*, *Калеснікаў* < ‘воз’ [5, с. 71]; *Капылоў* < капыл ‘для пляцення лапцёў’, ‘калодка (шавецкая), цясла’, ‘капыл (у санях)’ [2, с. 209]; *Каробачка*, *Каробкін*; *Кацуба* < рэг. ‘качарга’ [2, с. 195]; *Кошалеў*, *Кошаль* < ‘кашэль’ [2, с. 197]; *Крук*, *Крукоўскі*, *Круковіч* < ‘крук, кручок’ [2, с. 219]; *Лабанаў* < рус. *лобанок* ‘дошка пад акном, да якой прыбіваюць фіранкі’

[2, с. 239]; *Лубчанкоў* < бел., рус. ‘кошык з луба, лубянка’, укр. ‘табакерка’ [2, с. 257]; *Лямцаў* < ‘лямец’ [2, с. 363]; *Мехаў* < ад мех [2, с. 284]; *Навоеў* < ‘пярэдні і задні валік на кроснах’ [5, с. 218]; *Палазкоў* < ‘полаз’ [5, с. 288]; *Папруга*; *Пасталюк* < бел. ‘скураныя лапці’ [2, с. 316]; *Пішчала, Пішчалаў, Пішчык* < рэг. ‘свісток’, ‘дудачка з пяра’, рус. *пищик* ‘свісток, дудачка’, укр. *пищик* ‘род жалейкі’ [2, с. 325]; *Почапень* < рус. *почапня* ‘вялікі кош, карзіна’, *почеп* ‘жэрдка, да якой прывязана калыска’ [2, с. 330]; *Прач* < бел., рэг, рус., укр. ‘пранік’ [2, с. 333]; *Сак* < бел. уст. ‘мяшок’, ‘рыбалоўная сетка’ [2, с. 361]; *Сохар* < укр. *сохур* ‘вілкі для зімовай лоўлі рыбы’, бел. *сахор* ‘вілкі для гною’ [2, с. 287]; *Суднікаў* < рэг. ‘шафа для кухоннай пасуды’, ‘шафка, скрынка, у якой захоўваюць харчовыя запасы’ [2, с. 397]; *Сукач* < рэг. ‘ссуканая з пянкі ці лёну вярочка’ [2, с. 397]; *Сурко* < бел. ‘палачка, шчэпка’, рэг. ‘абрубак, аскабалак, пацурбалак’ [2, с. 440]; *Тупікаў* < рус. *тупик* ‘тупы нож, тупая сякера’ [2, с. 417]; *Цыркевіч* < цырка рэг. ‘ігральная косць, бабка’ [2, с. 441]; *Цясленка* < цясла уст. ‘цясларская прылада з паўкруглым лязом для выдзёўбвання карыт, начовак і пад.’ [6, с. 284]; *Чаранкоў, Чаранок* < ‘частка сцябла, караня або ліста’ [6, с. 295]; *Чэкан* < рус. ‘малаток з доўгай ручкай’ [2, с. 415]; *Чэчыкаў* < рус. *чеча, чечя* ‘дзіцячая цацка’ [2, с. 458]; *Шкут* < рэг. ‘кусок матэрыялу, ткані’ [2, с. 476]; *Шчыпец* < рус. *щипец* ‘канёк, верх страхі’ [2, с. 489]; *Шыла, Шылец, Шылянок* < шыла ‘інструмент у выглядзе заостранага металічнага стрыжня з дзяржаннем для праколвання дзірак’ [6, с. 428]; *Юркавец, Юркевіч* < юрок ‘прыстасаванне для завівання нітак; вірок’ [8, с. 486]; *Ярмак* < рэг. ‘невялікі гліняны гаршчок для варкі яды’, рус. *ермак* ‘невялікі жорнавы камень для ручнога млына’ [2, с. 500].

Прозвішчы, утвораныя ад батанічных тэрмінаў. Дадзены падпункт уключае ў сябе прозвішчы, утвораныя ад назваў дрэў, кветак, садавіны і інш.: *Арэх, Арэшнік; Альшэўскі* < рэг. ‘алешына, вольха’ [2, с. 20]; *Бабініч* < ‘адно зерне бобу’ [2, с. 29]; *Бабкоў, Бабок* < рэг. бат. ‘бабоўнік, вадзяны трохлістнік’ [2, с. 29]; *Бабун* < рус. *бабун* ‘фасоль’, ‘боб’ [2, с. 24]; *Бакунчык* < ‘бакун, просты, папушны, тытунь’, укр. ‘моцны, просты, тытунь’ [2, с. 38]; *Баравік, Баравіцкі; Беразоўскі; Бурачонак; Верас; Вішнеўскі, Вішняк; Ганусевіч* < рус. ганус ‘аніс’, ‘чарнушка’ [2, с. 101]; *Гаркуша* < рэг. ‘яблыня, на якой растуць горкія яблыкі’, *гаркуш, гаркушка* ‘горкі грыб’ [2, с. 103]; *Гарошка, Гарох; Грабоўскі; Грушкоў; Грыб, Грыбкоў, Грыбоўскі; Дуб, Дубень, Дубовік* < рус. *дубовик* ‘назва грыба’ [2, с. 139]; *Елін* < рэг. ‘ель, елка’ [2, с. 142]; *Жолудзеў; Зялёнка; Калінін, Калінкін, Каліноўскі; Каноплі* < рус. *конопель* ‘каноплі’ [2, с. 178]; *Капусцін; Качан, Качаноўскі; Качура* < рус. *качура, кочура* ‘мэндлік, мэдлік’ [2, с. 196]; *Коласаў; Лапухін, Лапушка, Лопух* < рэг. лапуха [2, с. 256]; *Лебыда; Ліпскі; Лушчык* < рус. *лушчик* ‘лён-цякун’ [2, с. 259]; *Маліноўскі; Машук; Мохаў; Палынь; Рагозін* < рус. *рогоза, рогоз*, бат. ‘сіт, сітнік’, укр. *рогоза, рогіз* ‘назва балотнай расліны’ [2, с. 345]; *Раціцкі; Раішэтнік, Раішэтнікаў* < раішэтнік ‘ядомы грыб карычневага колеру з сятчастай з-пад нізу шапкай’ [7, с. 709]; *Рэпкін; Сасноўскі; Сокур* < рус. бат. *сокорица* ‘увярэднік’, укр. *сокір, осокір* ‘ясакар, род топаля’ [2, с. 386]; *Струкач* < ‘струк’ [2, с. 393]; *Чарнушоў, Чарнушэвіч* < рус. чарнуха ‘грыб ваўнянка’ [2, с. 448]; *Цыбуленка, Цыбулька; Шлапак* < ‘гатунак (яблык)’ [8, с. 139]; *Яворскі.*

Прозвішчы, утвораныя ад назваў прадуктаў харчавання. У мінулым харчаванне займала важнае месца ў жыцці людзей, што звязана з цяжкай працай. Таму зразумела, чаму ад гэтых назваў утварылася даволі шмат прозвішчаў. Гэта і назвы першых страў, і назвы каш, і назвы страў з мукі. Хлеб з’яўляўся і з’яўляецца галоўным прадуктам харчавання, таму не магло не быць прозвішча, утворанага ад слова “хлеб”. *Аўсянікаў* < аўсянік ‘аўсяны блін’ [2, с. 26]; *Баханцоў, Бохан, Боханаў* < ‘булка хлеба’ [2, с. 59]; *Белааш, Белашыцкі* < укр. *білаш* ‘белы хлеб’ [2, с. 51]; *Блінкоў, Бліноў* < ‘блін’ [2, с. 56]; *Бондзікаў* < рэг. бонда ‘свіное сала’, ‘печаны хлеб’ [2, с. 58]; *Гарэлік, Гарэлікаў* < ‘прыгарэлая бульба’ [8, с. 83]; *Жура* < рэг. *жура* ‘страва з сырой вады, крышанага хлеба, алею’ [2, с. 148]; *Жыраў* < рэг. ‘глушч’ [2, с. 151]; *Забеліч* < забела ‘смятана для прыправы яды’ [2, с. 152]; *Каржсанеўскі* < каржэнь рэг. ‘сухар, засушаная перапечка’ [2, с. 185]; *Каша; Квасоўскі* < рус. смал. *квасоўка* ‘булка хлеба з прэснага цеста для вырабу квасу’ [2, с. 197]; *Кісель, Кісялевіч, Кісялёў; Крупенка, Крупеня* < бел. *крупеня* ‘крупяны суп’ [2, с. 220]; *Кулага, Кулагін, Кулажонак* < рэг. рус., укр. ‘страва

з муки' [2, с. 228]; *Кулеш*; *Лапун* < рэг. 'перапечка, праснак з бульбы і мукі' [2, с. 245]; *Лапша*; *Ляпешкін*, *Ляпешкін*; *Малаеў* < рэг. 'булка', 'малая булка хлеба', рус. 'талакно з пшана', укр. 'хлеб з кукурузы, гароху ці проса' [2, с. 270]; *Маслаў*, *Маслачэнка*, *Масленка*, *Масленкаў*, *Маслэнчанка*, *Маслоў*, *Маслоўскі*, *Маслянка*; *Праскурскі* < рэг. 'просвіра' [2, с. 332]; *Рабчанка*, *Рабянок* < укр. *рябка* 'страва з пшана і грэцкай мукі' [2, с. 344]; *Сахар*; *Сушчынскі* < сушч рус. *сущик* 'сушаная дробная рыба', 'сушка, сухар', укр. *сущик* 'сухі баранак' [2, с. 401]; *Юшкевіч*, *Юшкін* < 'сок ад чаго-небудзь варанага, жыжка, жыдкая частка стравы, навар з мяса ці рыбы, суп з бульбай, рыбны суп', 'сок у капусце, яблыках', 'кампот з сухіх груш' [2, с. 497].

Назвы частак цела і покрыва чалавека і жывёл. Прозвішчы, звязаныя з асобнымі часткамі чалавечага цела, былі даволі папулярнымі. У якасці прозвішч маглі выкарыстоўвацца і назвы частак цела жывёл: *Барадзін*, *Бародка*; *Галавін*, *Галавачэнка*; *Галёнка* < 'частка рукі ад локця да пляча' [12, с. 38]; *Гуз*, *Гузаў*, *Гузоўскі* < 'гуз, гузак' [2, с. 120]; *Жаўлакоў* < жаўлак 'зацвярдзенне, пухліна ў выглядзе гуза на цэле чалавека, жывёлы, мускул' [4, с. 254]; *Жыватоў*; *Жылевіч*, *Жылінскі*; *Зубок*; *Казейка* < рус. *козей*, *козейка* 'шчыкалатка, костачка нагі' [2, с. 168]; *Каленік*; *Кожын* < рэг., рус. 'скура' [2, с. 210]; *Каровін*; *Костка*; *Кукса* < 'астатак пакалечанай або ампутаванай рукі, нагі' [4, с. 751]; *Кулак*, *Кулакоўскі*; *Кульша*, *Кульшын* < 'сцягно', рэг. 'тоўстая нага', рус. 'косць сцягна', укр. 'сцягно, клуб' [2, с. 230]; *Лапіч*, *Лапка*, *Лапкін*, *Лапкаўск*; *Наскоў*; *Пальчык*; *Рогаў*; *Станкевіч*; *Ус*, *Усевіч*, *Усовіч*; *Хаўкін* < укр. 'рот, морда' [2, с. 429]; *Шкурко*, *Шкурын*.

Назвы асоб па адносінах сваяцтва ці становішча ў сям'і: *Бабенка*; *Бабіч*, *Бабічэнка* < рэг. 'дзіця, якое нарадзілася ў бабкі-павітухі ці ў старой жанчыны', рус. 'бабнік' [2, с. 29]; *Бабушкін* < рэг. 'бабуля' [2, с. 30]; *Большакоў* < большак 'старшы сын у сям'і', рус. *большак* 'старшы ў сям'і', 'галоўны распарадчык у сям'і' [2, с. 39]; *Браткоўскі*; *Ждановіч* < ад *ждан* 'той, якога чакалі' [2, с. 146]; *Кардаш* < тат. *кордаш* 'равеснік, аднагодак' [2, с. 185]; *Кучынскі* < тур. *кучук* 'дзіця' [2, с. 237]; *Малец* < рус. *малик* 'дзіця, малыш', 'меншы ў сям'і' [2, с. 271]; *Навіцкі*, *Новік*, *Новікаў*, < рэг. 'новы чалавек у сям'і', 'новы член сям'і' [2, с. 294]; *Пазняк* < рус. *поздняк* 'апошняе дзіця ў старых бацькоў ці дзіця, якое нарадзілася праз доўгі час пасля папярэдняга' [2, с. 308]; *Прыкота* < ад прыкаціцца 'новы чалавек з іншай мясцовасці ці прымак' [2, с. 334]; *Прымак* < прымак 'муж, якога прынялі ў сям'ю жонкі, які жыве ў доме жонкі' [6, с. 448]; *Прыходзька* < 'той, хто прыйшоў, прышлы' [2, с. 336]; *Старухін*, *Старык*, *Старыкаў*; *Сысоеў*, *Сысун* < 'дзіця млекакормячай жывёліны, якое ля маці', разм. жарт. 'маленькае дзіця; немаўля' [7, с. 435]; *Трацяк*, *Трацякоў* < укр. *трацяк* 'трэці па ліку' [2, с. 413]; *Траян*, *Траянок* < укр. *троян* 'бацька траіх блізнят' [2, с. 413]; *Удовін*, *Удовенка* < ад удава [2, с. 420]; *Харлан* < укр. *харлань* 'бядняк, жабрак, абарванец' [2, с. 427]; *Чэкан* < ад чакаць г.зн. 'той, якога чакалі, хацелі, каб нарадзіўся' [2, с. 445]; *Чэчыкаў* < рус. *чеча*, *чечя* 'песта, распешчанае дзіця' [2, с. 458]; *Шастак* < рэг. *шастак* 'шостае па ліку дзіця ў сям'і' [2, с. 469].

Назвы абстрактных паняццяў: *Высеўка*; *Ганжа* < укр. *ганжа*, *ганджа* 'загана, хіба' [2, с. 101]; *Глузд* < разм. 'розум, развага' [4, с. 57]; *Говар* < 'гаворка, гамонка' [7, с. 181]; *Голад*; *Гуд* < 'гудзенне, гул' [2, с. 120]; *Жахоўчык* < жах 'моцны страх да знямення' [4, с. 255]; *Забоцін* < 'клопат' [2, с. 248]; *Завадскі* < 'недахоп', 'перашкода', 'непаразуменне, валакіта' [2, с. 153]; *Кебец* < укр. кеба 'здольнасць, уменне' [2, с. 198]; *Нячай* < ст. рус. *нечай* 'сумненне, адчай' [2, с. 303]; *Пагуда* < рэг. *пагудка* 'ганьбаванне, ганьба', укр. *погудка* 'ганьбаванне' [2, с. 305]; *Разумоўскі*; *Ропат* < рус. *ропот* 'нараканне, папрокі' [2, с. 352]; *Сабаташ* < 'сабатаж'; *Талан* < талань 'талант, здольнасць', 'шчасце, доля', 'шанцаванне, вязенне' [2, с. 406]; *Талаш* < тат., кірг. 'скандал, сварка, раздор' [2, с. 407]; *Шкода* < 'пашкоджанне, урон, страта' [9, с. 368]; *Фурса* < араб. 'здарэнне, выпадак' [2, с. 424]; *Юдзенка*, *Юдэнка* < укр. *юда* 'злы дух, нячыстая сіла' [2, с. 496].

Прозвішчы, утвораныя ад назваў народаў і этнічных груп: *Грэкаў* < грэкі 'народ, які складае асноўнае насельніцтва Грэцыі' [4, с. 89]; *Каламіец*, *Каламейцаў* < укр. *коломиець* 'жыхар Каламійскай акругі' [2, с. 170]; *Латышаў* < латышы 'народ, які складае асноўнае

насельніцтва Латвіі [7, с. 25]; *Літвінаў, Літвіновіч* < ‘літовец’, ‘жыхар Літвы’ [2, с. 253]; *Ляхаў, Ляшэнка* < лях ‘паляк’ [2, с. 264]; *Мазур, Мазуркевіч, Мазурэнка* < ‘выхадзец з Мазуршчыны’ [2, с. 267]; *Мардвінаў* < ‘карэнны жыхар Мардовіі’ [7, с. 108]; *Падаляк* < укр. *подоляк* ‘жыхар Подолля’ [2, с. 305]; *Палякоў* < палякі ‘заходнеславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Польшчы’ [7, с. 644]; *Пермякоў* < пермякі ‘былая назва часткі народа комі’ [10, с. 241]; *Татарнікаў* < татары ‘народ, які складае асноўнае насельніцтва Татарскай АССР’ [8, с. 482]; *Турчанка* < туркі ‘народ, які складае асноўнае насельніцтва Турцыі’ [8, с. 555]; *Цыган* < цыганы, народнасць індыйскага паходжання, якая жыве часцей за ўсё качавымі і паўкачавымі групамі ў Еўропе, Азіі, Афрыцы [9, с. 256]; *Чэркасаў* < чэркесы ‘адзін з народаў, якія насяляюць Карачаева-Чэркескую аўтаномную вобласць’ [11, с. 337].

Прозвішчы, утвораныя ад геаграфічных назваў складаюць невялікую па колькасці групу: *Барысавец* < з г. Барысаў; *Вежнавец* < з в. Вежнава [2, с.85]; *Гаравы* < ‘той, хто жыве на гары, на высокім месцы’ [2, с. 101]; *Дубавец* < з в. Дубы, Дубава, п. Дубавец [2, с. 138]; *Жукавец* < з в. Жукі, Жукава [2, с. 148]; *Забалотны* < ‘які жыве за балотам’ [2, с. 152]; *Загорскі* < ‘той, хто жыве за гарой ці ў в. Загор’е’ [2, с. 154]; *Задарожны* < ‘той, хто жыве за дарогай’ [2, с.154]; *Лескавец* < з в. Ляскі, Ляскова [2, с.251]; *Падгорны* < ‘які жыве каля гары, пад гарою’ [2, с.306]; *Пінскі, Пінчук* < выхадзец з г. Пінска [3, с. 324]; *Рагавец, Раговіч* < ‘які жыве на рагу вуліц ці з в. Рогава’ [2, с. 344]; *Ракавец* < з в. Ракі, Ракава [2, с. 348]; *Рудабелец* < з в. Рудабелка [2, с. 353]; *Стараселец* < з в. Старое Сяло [2, с. 390]; *Туравец* < з г. Тураў [2, с. 418].

Прозвішчы, утвораныя ад назваў з’яў прыроды: *Ветравін, Ветраў* < ад вецер [2, с. 86]; *Град, Градскі, Громаў* < ад гром [2, с. 116]; *Гураў, Гурын, Гурыновіч* < гура ‘сумёт, гурба’ [2, с. 122]; *Мароз, Марозаў; Мрочка* < рэг. ‘змрок, цемната’ [2, с. 288]; *Новік, Новікаў* < укр. *новак, новик* (аб месяцы) ‘маладзік’ [2, с. 294]; *Расюк; Халадок*.

Такім чынам, аналіз вышэй разгледжаных прозвішчаў дае нам магчымасць сцвярджаць, што самай прадуктыўнай матывацыйнай базай для ўтварэння прозвішчаў Светлагорскага раёна з’яўляецца апелятыўная лексіка, якая прадстаўлена разнастайнымі лексіка-семантычнымі групамі. Найбольш вялікі пласт складаюць прозвішчы, якія суадносяцца з назвамі прылад працы, прадметамі дамашняга ўжытку, батанічнымі тэрмінамі, прадуктамі харчавання. Радзей сустракаюцца прозвішчы суадносныя з назвамі народаў і этнічных груп, абстрактных паняццяў і назваў з’яў прыроды.

Спіс выкарыстанай літаратуры

- 1 Суперанская, А. В. Современные русские фамилии / А. В. Суперанская, А. В. Сушлова. – М. : Наука, 1981. – 176 с.
- 2 Бірыла, М. В. Беларуская антрапанімія 2: Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі / М. В. Бірыла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1969. – 508 с.
- 3 Глумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / рэдкал.: К. К. Атраховіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Галоўная рэдакцыя Беларускай савецкай энцыклапедыі, 1977-1984. – Т. 1 : А – В. / М. П. Лобан [і інш.]. – 1977. – 604 с.
- 4 Глумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / рэдкал.: К. К. Атраховіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Галоўная рэдакцыя Беларускай савецкай энцыклапедыі, 1977-1984. – Т. 2 : Г – К. / А. Я. Баханькоў [і інш.]. – 1978. – 765 с.
- 5 Шаталава, Л. Ф. Беларуская дыялектная мова / Л. Ф. Шаталава. – Мінск : Навука і тэхніка, 1975. – 208 с.
- 6 Глумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / рэдкал.: К. К. Атраховіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларуская савецкая энцыклапедыя, 1977-1984. – Т. 5. Кн. 2 : У – Я. / М. Г. Суднік [і інш.]. – 1984. – 608 с.
- 7 Глумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / рэдкал.: К. К. Атраховіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Галоўная рэдакцыя Беларускай савецкай энцыклапедыі, 1977-1984. – Т. 4 : П – Р. / Г. Ф. Вештарт, Г. М. Прышчэпчык [і інш.]. – 1980. – 768 с.

8 Беларуская мова : міжведамасны зборнік. Вып. VIII / М-ва выш. і сярэд. спец. адукацыі БССР, Гомельскі дзярж. ун-т ; рэдкал.: У. В. Анічэнка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1980. – 168 с.

9 Беларуская мова і мовазнаўства : міжведамасны зборнік. Вып. IV / М-ва выш. і сярэд. спец. адукацыі БССР, Гомельскі дзярж. ун-т ; рэдкал.: У. В. Анічэнка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1976. – 161 с.

10 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / рэдкал.: К. К. Атраховіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Галоўная рэдакцыя Беларускай савецкай энцыклапедыі, 1977-1984. – Т. 3 : Л – П. / П. М. Гапановіч [і інш.]. – 1979. – 672 с.

11 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / рэдкал.: К. К. Атраховіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларуская савецкая энцыклапедыя, 1977-1984. – Т. 5. Кн. 1 : С – У. / М. Г. Суднік [і інш.]. – 1982. – 663 с.

The article analyzes the semantic groups of surnames of adaptive origin of residents of Svetlogorsk district. Nine lexical and semantic groups have been identified, which have become the basis for the formation of surnames. As a result, the authors of the study concluded that the most common surnames are those correlated with the names of tools, household items, botanical terms, food, persons in relation to kinship or family status. Surnames correlated with abstract concepts, geographical names, and natural phenomena are less common.

УДК 821.161.3-14*П.Трус

А. В. БРАДЗІХІНА

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

МАСТАЦКАЯ СПЕЦЫФІКА ІНТЫМНАЙ ЛІРЫКІ ПАЎЛЮКА ТРУСА

У артыкуле на матэрыяле інтымнай лірыкі Паўлюка Труса разглядаюцца спосабы мастацкага ўвасаблення каханьня і звязаных з ім феноменаў. Асаблівая ўвага надаецца аб’екту любоўнай інтэнцыі, вобразна-сімвалічнай сістэме і адметнасцям светаўспрымання аўтара, што фарміруюць адметнае аблічча інтымнай лірыкі П. Труса.

Тэма каханьня – адна з цэнтральных у творчай спадчыне Паўлюка Труса, аднак у гісторыю беларускай літаратуры ён увайшоў найперш як пясняр рэвалюцыі, вясковы паэт “бураў і навальніц”. Прычына такога стэрэатыпу становіцца відавочнай у святле шараговых для крытыкі 1920-х гадоў ацэнак лірыкі творцы: “Трэба адзначыць вялікі ўхіл Паўлюка Труса ў бок любоўных тэм. Гэта – нездаровае з’явішча. Мы б раілі даць больш увагі тэмам аб праламленні ў вёсцы Кастрычніцкай рэвалюцыі і яе вынікаў” [1, с. 305]. Імкнучыся адпавядаць ідэалагічным запатрабаванням часу, паэт паслядоўна паядноўваў у сваіх мастацкіх гісторыях каханне інтымнае з грамадска значным. Здавалася б, такі падыход быў тэндэнцыйным у тагачаснай лірыцы і прасочваўся не толькі ў большасці “маладнякоўцаў”, але і “ўзвышанцаў”. Тым не менш у адрозненне ад М. Багдановіча, У. Дубоўкі, У. Жылкі, у творчасці якіх заўважаецца цесная знітанасць любоўнага і патрыятычнага пачаткаў, П. Трус паслядоўна судносіў асабіста-інтымнае з грамадзянска-рэвалюцыйным.

Л. Гарэлік слухна заўважыла, што яго вершы з матывамі каханьня “не пазбаўлены агульнага, істотнага для яго паэзіі камсамольскага пафасу” [2, с. 13]. Гэта падкрэсліваецца і адмысловымі намінацыямі закаханых, дзе на першае месца ставіцца іх сацыяльны статус: камсамолка Ніна (верш “Я спаткаўся з табой...”), рабочы Алесь (паэма “Сірата Алесь”), “малады брыгадзёр” (“З успамінаў... абозніка”); і ўвасабленнем рэвалюцыі ў вобразе маладой жанчыны з крывавымі кветкамі-ружамі ў руках (верш у прозе “Дзікі смех”); і матывам шлюбу дзяўчыны з Кастрычнікам (паэма “Сірата Алесь”). Яго гераіні не толькі